

Smart samfundsvidenskab

Som mangeårig forbruger af samfundsvidenskab er iagttagelsen, at kvaliteten nu har nået et absolut nulpunkt. Dagligt giver samfundsvidenskaben sig til kende i gratisaviser, på tv, i undersøgelser og evalueringsrapporter. I konkurrence med journalister stiller samfundsvidenskabelige eksperter gerne op og kommenterer samfundstendenser og den politiske udvikling. Konstant refererer tv og aviser meningsmålinger, hvor danskere besvarer spørgsmål om alt lige fra sexlivet til, hvem de ønsker som statsminister. Den politiske elite, som ofte selv er samfundsvidenskabeligt uddannet, falder på halen for alt, hvad der kan måles og vejes. Der gennemføres effektmålinger, monitoreres på indikatorer, opstilles mål og kvalitetsstandarder, benchmarkes og udstedes smileys. Der opstilles årsags- og virkningsmodeller, og der udvikles og evalueres som aldrig før. Arbejdet udføres ofte af samfundsvidenskabelige kandidater. I debatten taler man om en DJØFICERING, dvs. arbejde udført af politologer, økonomer og jurister.

Hvorfor er det dårlig samfundsvidenskab? Hvorfor ikke udvikle en "*smart samfundsvidenskab*", der ikke handler om styring og systemer, men mennesker og deres behov?

Typer af samfundsvidenskab

Som forbruger af samfundsvidenskab møder man forskellige typer af samfundsvidenskab. Typerne kan sammenfattes i en krydstabel med to dimensioner jf. figur 1.

Den første dimension er *styring*, som altid har været central. Som det første statskundskabsstudie i Danmark, anvender statskundskab i Århus et skibsrør som logo. Det handler om at styre. Statskundskabslignende studier er vokset frem på alle landets universiteter. Kandidaterne strømmer ud i den offentlige sektor. Både internationalt og nationalt er styring blevet centralt i den offentlige sektor. I starten af 90`erne er der internationalt vokset en retning frem som kaldes for New Public Management. Det handler om effektiv styring af den offentlige sektor inspireret af metoder fra det private erhvervsliv. Fokus er på mål, effektivitet, penge, kunder og måling.

Den anden dimension er *forståelse*. Én ting er at styre, én anden ting er ønsket om at forstå. Her handler det om at forstå mekanismer i samfundet uden at målet nødvendigvis er styring. Målet kan være et ønske om at skabe et bedre samfund, mere retfærdighed, mindre ulighed, mere demokrati og mere lykke.

Der opstår fire felter i figur 1. Fokus på styring og ikke forståelse er "*Samfundsvidenskab for eliten*", på hverken styring og forståelse er "*Samfundsvidenskab som underholdning*", udelukkende på forståelse, men ikke styring, er "*Samfundsvidenskab som elfenbenstårn*".

Endelig findes feltet, hvor fokus er både på styring og forståelse. Det benævnes ”*Smart samfundsvidenskab*”.

Figur 1: Fire typer af samfundsvidenskab

Styring/forståelse	Forståelse	Ikke forståelse
Styring	” <i>Smart samfundsvidenskab</i> ”	” <i>Samfundsvidenskab for eliten</i> ”.
Ikke styring	” <i>Samfundsvidenskab som elfenbenstårn</i> ”	” <i>Samfundsvidenskab som underholdning</i> ”

Kilde: Peter Gorm Larsen © 2009

Samfundsvidenskab som underholdning

Samfundsvidenskab som underholdning karakteriserer sig ved, at der hverken fokuseres på styring eller forståelse. Dagligt refererer nyhederne ligegyldige undersøgelser foretaget af samfundsvidenskabelige kandidater. Hvem vil danskerne f.eks. helst have som statsminister? Hvad mener danskerne om at muslimer går med tørklæde? Osv. Ofte bringes samfundsvidenskabelige kandidater ind i tv-stationernes nyhedsstudier eller kandidaterne skriver klummer i aviserne, hvor de kommenterer den seneste politiske udvikling. Fokus er ofte på elitens politiske processer mere end på indholdet i sagerne. Hvad betyder det, at vi har fået en ny justitsminister? Er to ministrere uvenner?

Samfundsvidenskabelige forskere bliver nu belønnet af deres universitet for at blive citeret i nyhederne eller optræde som skærmtrøld. Samfundsvidenskab er blevet til underholdning, og kan sammenlignes med den daglige vejrudsigt. Som oplyst forbruger, har man svært ved at forstå, hvordan skærmtrøldene kan kalde sig ”*eksperter*”. Ikke mindst fordi de hyppigt går galt i byen, når det handler om væsentlige samfundsmæssige begivenheder, som f.eks. forudsigtelse af Berlin murens fald i 1989, Kommunismens sammenbrud i 1991, terrorangrebet den 11. september 2001 og finanskrisen i 2008.

Samfundsvidenskab som et elfenbenstårn

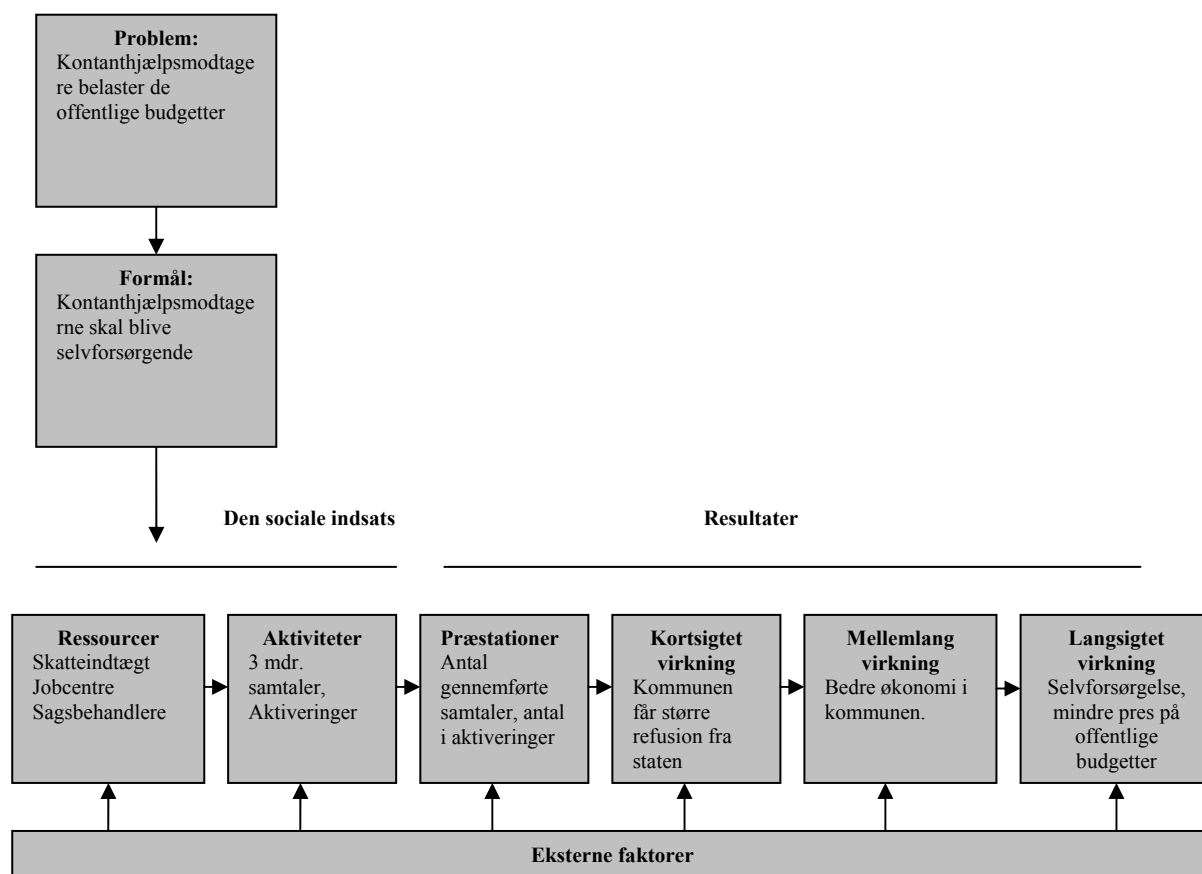
Et andet yderpunkt er samfundsvidenskab, som noget der foregår i et elfenbenstårn på universiteterne. I den rene form, dyrkes videnskaben af professorerne udelukkende med henblik på forståelse. Der tages ikke hensyn til den styring, der er nødvendigt i et hvert samfund. Man beskæftiger sig ikke med aktuelle problemer eller politiske forhold ude i samfundet. Fokus er på forståelse af de klassiske teoretikere og deres værker. Et kernestof dyrkes og er i centrum. Ud over professorerne og lektorerne har ingen glæde af denne samfundsvidenskab. Denne dyrkning af samfundsvidenskab er på retur godt hjulpet på vej af de engang nye universiteter i Aalborg og Roskilde, der indførte projektarbejdet, og hvor man tog udgangspunkt i aktuelle problemstillinger. Et samfundsvidenskabeligt problem skulle være et virkeligt problem for nogle rigtige mennesker ude i samfundet.

Samfundsvidenskab for eliten

Samfundsvidenskab for eliten handler om styring af samfundet. Politikere og embedsmænd har ofte selv en samfundsvidenskabelig uddannelse.

Samfundsvidenskabelige kandidater arbejder som sociale ingeniører, der designer, fejlfinder eller optimerer systemer. De betragter sig selv som objektive "eksperter". Mennesker opfattes som plastiske. Det er muligt at manipulere med mennesker ved at designe indsatser jf. figur 2. Oftest anvendes en top-down vinkel, hvor der tages udgangspunkt i elitens verdensbillede. Eliten skal ikke opfattes som en negativ betegnelse. Eliten er blot beslutningstagere og dem som sætter dagsordenen i organisationer og politik. Elitens samfundsvidenskab anvender logiske modeller, hvor der tegnes simple pile mellem årsager og virkninger jf. figur 2. Der tales om problemer, formål, ressourcer, aktiviteter, præstationer, indsatser, resultater og effekter på kort og lang sigt.

Figur 2: Model som viser, hvordan elitens samfundsvidenskab kan tænke

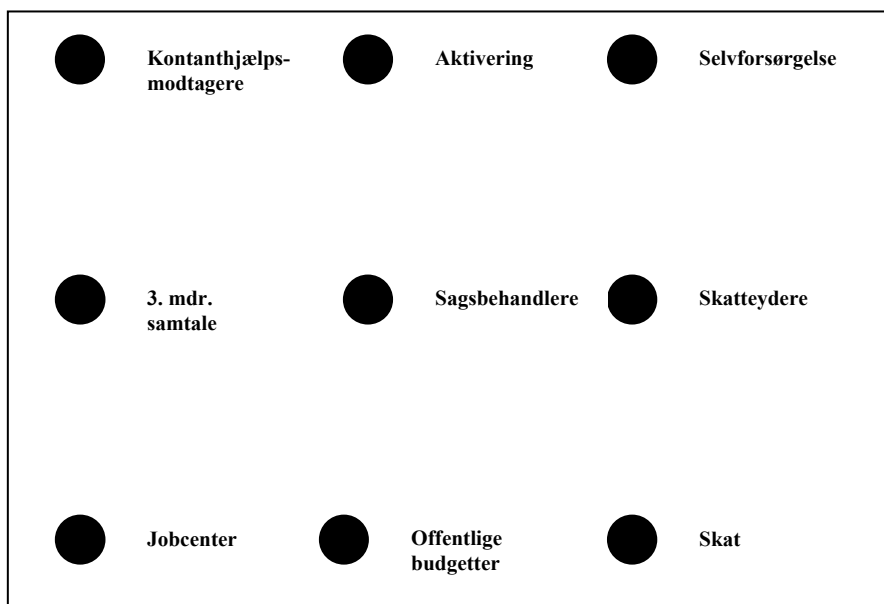

Samfundsvidenskabelige kandidater tager udgangspunkt i et særligt elite sprog, som de har lært på universiteterne, og siden har videreudviklet i deres arbejde i kommuner, styrelser og ministerier. Fænomener i samfundet defineres oftest på baggrund af love og bekendtgørelser. Vi har f.eks. personer på "overførelse", "kontanthjælpsmodtagere",

"match 4", "sygedagpengemodtagere" osv. Kategorierne får en fernis af videnskabelighed ved at samfundsvidenskabelige kandidater gør dem målbare, og anvender statistiske softwarepakker. Ledige er f.eks. personer, der modtager dagpenge. Syge er personer, der modtager sygedagpenge eller pensioner osv. Fænomener ude i samfundet indsættes i et Excel ark eller bliver til en SPSS-fil. Tallene aggregeres og det bliver til objektiv viden, der kan anvendes, når eliten skal træffe beslutninger.

Når kandidaterne overtager elitens sprog, kategorier og begreber, er det ikke overraskende, at de løsninger de kommer frem til, ligger umiddelbart i forlængelse af de kategorier og begreber, kandidaterne har fodret modellerne med. Hvis man f.eks. lægger kartofler ned i en blender, skal man ikke regne med at resultatet bliver en god frugtmos. Naturligvis kan der opstå resultater, der går eliten imod, men kandidaterne arbejder stadig indenfor boksen. Pointen kan illustreres i boksen i figur 3. Figuren er udviklet af konsulenter. Den skal vise, hvor svært det er at tænke udenfor boksen.

Figur 3: Boks med elitens begreber

Opgaven lyder, at man skal tegne fire lige streger, som forbinder alle sorte punkter i boksen, uden at løfte blyanten fra papiret. Hvis man kan det, tænker man uden for boksen. Lidt kreativt er der indsat ni traditionelle begreber, man møder i aviser, i kommunen og på gangene på Christiansborg. Samfundsvidenskabelige kandidater får til opgave, at evaluere effekten af indsatsen overfor kontanthjælpsmodtagere, og komme med anbefalinger til løsninger. Det påstås her, at gennemsnitlige samfundsvidenskabelige kandidater ikke vil kunne tænke udenfor boksen. Årsagen er, at politologen eller økonomen er bundet af elitens begreber. De vil sikkert mere eller mindre bevidst anvende den logiske model i figur 2. Prøv selv at opstille en årsags- og virkningsmodel samt løsninger på baggrund af de ni begreber i boksen.

Elitens begreber, kategorier og sprog binder, og forhindrer anderledes løsninger. I eksemplet i figur 3 er problemet, at vi har "**skat**" og vi har "**køntanhjælpsmodtagere**". Intuitivt ønsker vi ikke som "**skatteydere**", at afgive mere af vores surt tjente penge til skattevæsnat. Vi ved, at "**køntanhjælpsmodtagere**" belaster de "**offentlige budgetter**". Løsningerne indsnævres. Vi, som går på arbejde hver morgen ønsker, at "**køntanhjælpsmodtagerne**" skal blive "**selvforsørgende**". De skal leve på den måde, vi selv lever på. Der findes "**jobcentre**", hvor der er ansat "**sagsbehandlere**", som kalder køntanhjælpsmodtagere ind til "**3 mdr. samtale**". Hvis ikke modtagerne er i "**aktivering**", sættes de i "**aktivering**", da kommunen ellers bliver straffet. "**Sagsbehandleren**" kan i computersystemet fortælle, at "**3 mdr. samtalen**" er gennemført, "**køntanhjælpsmodtageren**" kommer i "**aktivering**". På langt sigt fører indsatsen til, at "**køntanhjælpsmodtageren**" bliver "**selvforsørgende**" og min "**skat**" som "**skatteyder**" bliver ikke højere, da de "**offentlige budgetter**" får det bedre.

Hvilken løsning vil den samfundsvideuskabelige kandidat komme frem til? Kandidaten vil antageligvis tænke som modellen i figur 2. Sandsynligvis vil en samfundsvideuskabelig analyse vise, at personer som defineres som "**køntanhjælpsmodtagere**", ikke bliver "**selvforsørgende**", at de "**offentlige budgetter**" ikke aflastes og "**skatten**" ikke sænkes. Indsatsen virker ikke. Hvad vil den gennemsnitlige samfundsvideuskabelige kandidat anbefale i forhold til løsninger på problemet? Sandsynligvis at:

- Sagsbehandlingen og kontrollen skal effektiviseres og indskærpes.
- Der skal ansættes flere sagsbehandlere, da 3 mdr. samtalerne ikke bliver gennemført i tilstrækkeligt omfang.
- Samtalerne skal være hyppigere eller være længere.
- Alle skal i aktivering og den skal gøres bedre.
- Kommunerne skal i større omfang straffes, hvis de ikke gennemfører samtalerne, og ikke aktiverer køntanhjælpsmodtagerne.

Den samfundsvideuskabelige kandidat accepterer elitens kategorier, begreber og sprog. Det lykkedes sandsynligvis ikke for kandidaten, at tegne udenfor boksen i figur 3 og komme med utraditionelle løsninger. Fokus er på styring og ikke forståelse. Det er samfundsvideuskab for eliten!

Smart samfundsvideuskab

Før Darwins epokegørende bog i 1859 om arternes udvikling, havde man en forkert og statisk indsigt om naturen. Man troede på Aristoteles Scala Natura. Det var naturens stige, hvor alt kunne indplaceres lige fra sten til mennesker. I 1700-tallet blev kategoriseringerne forfinet af den svenske botaniker Linnaeus. Darwin indså, at de rigide kategorier låste os fast i forståelsen af, hvordan naturen virkede. De forhindrede forståelsen af udvikling. Intet var stationært, men alt var under udvikling. Planter og dyr forandrede sig eller uddøde. En art var ikke givet for altid, men havde udviklet sig i forhold til princippet om naturlig selektion. Udvikling er fortløbende. Koden er genetisk variation. Darwin opdagede, at det centrale for individer i populationer er, at de ikke er ens, men er genetisk forskellige. Det gør populationen stærk i forhold til overlevelse. Forståelsen af variation er central for udvikling.

Smart samfundsvidenskab bygger videre på Darwins indsigt. Det handler ikke om at opstille rigide kategorier, men at fokusere på variation og det unikke. Samfundsvidenskab for eliten fokuserer på styring, centralisering, ensretning og kodificering. Moderne ord som "Indikatorer", "Benchmarking" og "Best Practice" forhindrer variation. Smart samfundsvidenskab finder det fatalt, hvis forskellighed opfattes som et problem. Når god styring betragtes som noget, hvor variation og forskellighed reduceres. Smart samfundsvidenskab mener, at forskellighed er den drivkraft, der skaber udvikling. Smart samfundsvidenskab finder det katastrofalt, når samfundsvidenskaben overtager elitens begreber, kategorier og sprog, der er udviklet med henblik på styring og ensretning. Så bliver det til samfundsvidenskab for eliten.

Smart samfundsvidenskab bevæger sig uden for boksen i figur 3. Elitens begreber, kategorier og sprog tages ikke for givet. Smart samfundsvidenskab tager ikke kun udgangspunkt i eksisterende love, regler, praksis og konventioner. Smart samfundsvidenskab stiller "Hvorfor spørgsmål", og tror på et bedre samfund. Smart samfundsvidenskab bestræber sig på kreativt at udvikle nye begreber og kategorier. Målet er, at skabe nye, anderledes og bedre løsninger, der ofte findes hinsidig elitens begreber og kategorier. Kandidaten, som er inspireret af Smart Samfundsvidenskab, kan tegne fire lige streger, som forbinder alle sorte punkter, uden at løfte blyanten fra papiret jf. figur 4.

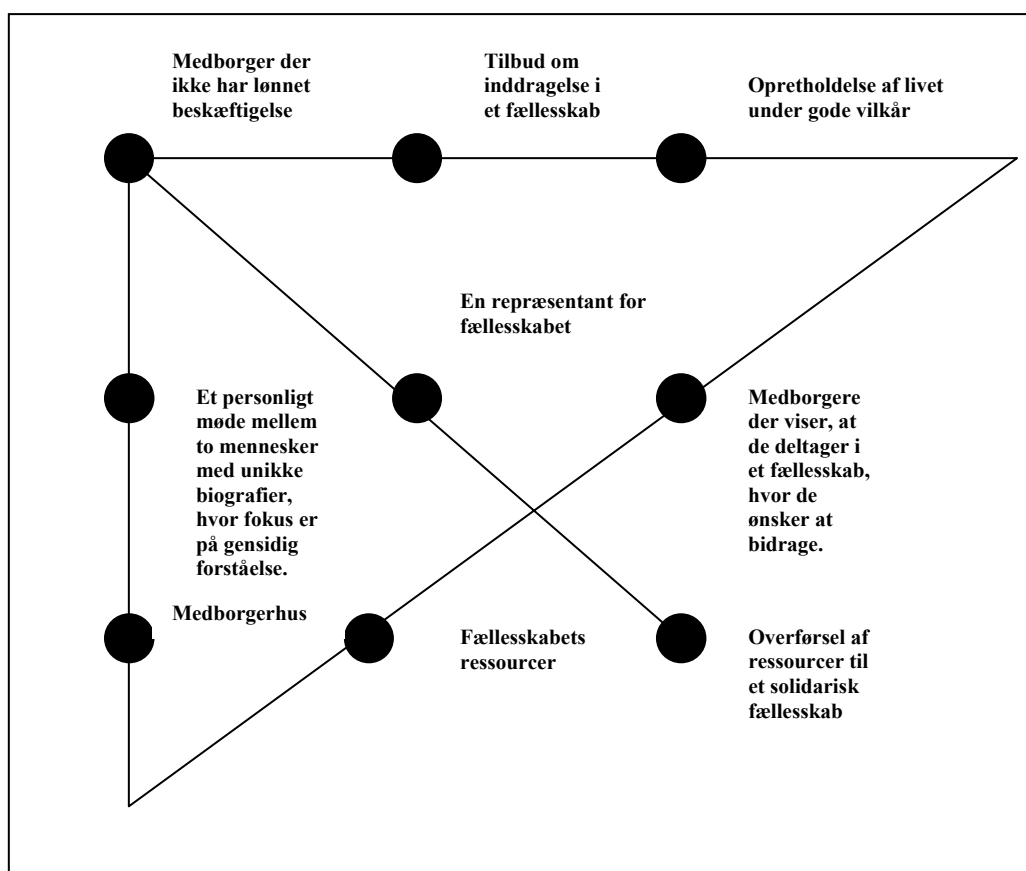
I forhold til figur 3, er der i figur 4 anvendt nye begreber og kategorier. Smart samfundsvidenskab mener, at det er forkert, når der f.eks. statistisk arbejdes med kontanthjælpsmodtagere, 3 mdr. samtaler, sagsbehandler osv., da der ikke findes en "standard" kontanthjælpsmodtager, "standard" 3 mdr. samtale eller en "standard" sagsbehandler. Det er politikeres og embedsmænds italesættelser, som ikke bidrager til en dybere samfundsvidenskabelig forståelse.

Kontanthjælpsmodtagere er ikke bare personer, der modtager kontanthjælp, men er unikke mennesker med unikke personlige biografier. Det er medborgere, som af en eller anden årsag ikke kan finde lønnet beskæftigelse på arbejdsmarkedet. Der findes ikke to kontanthjælpsmodtagere som er ens, og som har samme personlige biografi. De lever også i forskellige geografiske lokaliteter. Derfor er det ikke muligt at anvende logiske modeller som i figur 2. Der findes ikke standardiserede løsninger. Figur 3's kontanthjælpsmodtagere bliver i figur 4 til **medborgere der ikke har lønnet beskæftigelse**. Medborgerne kan sagtens være beskæftiget, men altså ikke lønnet.

Kontanthjælpsmodtagere fortolker deres situation forskelligt, og har forskellige opfattelser af sagsbehandlere, aktivering og selvforsørgelse. Sagsbehandlere er også forskellige personer, der har forskellige opfattelser af, hvad en kontanthjælpsmodtager er. I figur 4 bliver sagsbehandleren til **en repræsentant for fællesskabet**.

Da kontanthjælpsmodtageren og sagsbehandleren er to unikke mennesker der mødes til 3 mdr. samtalen, er ingen samtale ens. En 3 mdr. samtale kan ikke bare defineres som en 3 mdr. samtale. I figur 4 bliver 3. mdr. samtalen til **et personligt møde mellem to mennesker med unikke biografier, hvor fokus er på gensidig forståelse**.

Figur 4: Boks med kreative begreber

Jobcentret kan opfattes som et **medborgerhus**, hvor fællesskabet og medborgernes interesser skal varetages.

Aktivering er ikke bare aktivering, men kan være mange forskellige aktiviteter og steder. Aktivering kan f.eks. opfattes som et pålagt ophold, hvor medborgeren skal under opsyn og være sammen med myndighedspersoner i 37 timer om ugen. Lidt kreativt kan aktivering også forstås som **et tilbud om inddragelse i et fællesskab**.

Selvforsørgelse i figur 3 er et underligt begreb, da ingen personer er selvforsørgende. Siden urtiden har mennesker været afhængige af hinanden. Selvforsørgelse er en fiktion. Sagsbehandleren og direktøren er ikke selvforsørgende, men er dybt afhængige af andre mennesker og deres produktion af vare, tjenester, omsorg og kærlighed. Selvforsørgelse kommer til at handle om, **at kunne opretholde livet under gode vilkår**.

Skat er **overførsel af ressourcer til et solidarisk fællesskab fra medborgere, der viser, at de deltager i et fællesskab, hvor de ønsker at bidrage**. Offentlige budgetter bliver til **fællesskabets ressourcer**.

I forhold til den logiske model i figur 2, kan Smart samfundsvidenskab komme med andre løsninger, når man ikke blot anvender elitens begreber og kategorier.

Medborgeren, som ikke kan opnå lønnet beskæftigelse på det traditionelle arbejdsmarked, skal måske ikke ud på det lønnede arbejdsmarked, da det ikke vil være til gavn for hverken medborgeren eller fællesskabet. Måske foretager medborgeren allerede nyttige samfundsopgaver. Det kan være, at medborgeren passer sine børn, sin dårlige mand, eller sine gamle forældre. Måske holder medborgeren sammen på sin familie eller maler smukke malerier, som vi andre kan glæde os over. Måske er medborgeren syg og har færre ressourcer end vi andre. Løsningen er måske borgerløn.

Måske findes problemerne ikke hos medborgeren, men hos virksomhederne, som ikke ønsker at ansætte medborgeren. Måske har de ikke brug for medborgerens kvalifikationer og kompetencer, eller kan ikke se dem. Løsningerne findes måske ude i virksomhederne, hvor personalecheferne skal indkaldes til 3 mdr. samtaler i medborgerhuset. En løsning er måske, at oprette små lokale borgerfirmaer, som skaber samfundsværdier, men som ikke kan klare sig på markedet. Det kan f.eks. være en besøgsordning, hvor ældre medborgere besøges, en bedsteforældreordning, et lokalt seværdighedsfirma, havnehjælp til sejlere, et vandrelav i dagtimerne, integrationshjælp til udenlandske medborgere, lektiehjælp osv.

Smart samfundsvidenskab tror ikke på distinktionen mellem objektiv og normativ viden. I stedet vægtes samtiv, som betyder at begreber, kategorier og sprog sammen skabes af mennesker. Smart samfundsvidenskab inddrager interessenter udover eliten. Der er tale om en bottom up tilgang. Smart samfundsvidenskab skaber begreber, kategorier, viden og løsninger på baggrund af dialog med de berørte menneskers eget sprog, begreber, kategorier og viden. Fokus er på det levede liv i praksis, og ikke logiske modeller, der består af simple pile mellem årsager og virkninger i abstrakte kasser, der er fjernt fra konkrete personer og kontekster.

Smart Samfundsvidenskab betragter ikke en indsats (jf. figur 2) som objektiv, men noget der konstrueres og defineres af den person, som giver indsatsen, og den person der modtager indsatsen. Derfor er en indsats ikke bare en indsats. En indsats foregår i en særlig kontekst. En indsats opfattes og konstrueres, og er ikke givet på forhånd. En indsats implementeres også forskelligt af forskellige personer i en række forskellige kontekster.

Smart samfundsvidenskab ønsker at skabe argumenter for et bedre samfund, som bygger på konkrete menneskers opfattelse af det gode liv og det gode samfund. Fokus er primært på forståelse og sekundært på styring hen imod et bedre samfund jf. figur 1. Smart samfundsvidenskab tager ikke udgangspunkt i systemer og styring, men levende mennesker. Der opstilles kontrafaktiske scenarier. Det vil sige, hvad nu hvis, man havde gjort noget andet? Hvad nu hvis, der ikke var aktivering?

Smart samfundsvidenskab er tværfaglig. Smart samfundsvidenskab arbejder i realtid, og kommer ikke kun med en undersøgelse eller en rapport om 1 eller 2 år. Fokus er på her og nu processer, hvor dialog er vigtigere end forsøget på at operationalisere elitens begreber og kategorier i forhold til konstruktion af spørgeskemaer. Smart samfundsvidenskab

handler om konkrete personer med konkrete historier, og ikke fiktive gennemsnit på baggrund af kvantitative beregninger. Smart samfundsvidenskab skaber ikke viden, der kan generaliseres og anvendes langt ud i fremtiden. Smart samfundsvidenskab er procesorienteret og arbejder i nuet.

Smart samfundsvidenskab findes ikke på de pensumstyrede universiteter, som er stivnet i klassiske tekster eller i elitens behov. På universiteterne er målet, at få anerkendelse af andre forskere. I Smart samfundsvidenskab er målet at komme med gode og anderledes løsninger i forhold til konkrete problemer. Smart samfundsvidenskab bidrager med indsigt og findes hos innovative kandidater og konsulenter.